

ske, smerte–sex, rocken er død–den lever. Med hensyn til diskurs siger Andersen, at „[h]an [Manson] først og fremmest opfattes som et moderne diskursivt fænomen, der indgår i og er udtryk for bestemte sociale sammenhænge. Han opfattes med andre ord som et diskursivt fænomen, der hos givne grupper af unge fungerer som dynamo og katalysator for sociale processer, der centrerer sig om unges identitetsdannelse i slutningen af 90’erne“ (s. 53-4). Videre diskuterer Andersen ungdomskultur i historisk perspektiv med vægt på indflydelse fra institutioner, og hvordan forskellige ungdomsgrupperinger forestilles at modtage fænomenet Manson.

I kapitel 4 skriver Niels Åkerstrøm Andersen om det komplekse og paradoksale forhold mellem administration og politik med udgangspunkt i teorier hentet hos henholdsvis Luhmann, Laclau og Foucault.

I kapitel 5 afdækker Eva Sørensen sammenhængen mellem decentraliseringsstrategier og brugerbestyrelser i den offentlige sektor for herigennem at belyse forskellige politiske holdninger, målsætninger og forventninger til disse.

I kapitel 6 anvender Allan Dreyer Hansen Laclau og Mouffes diskursbegreb til analyse af lokaludvalg som eksempler på lokale politiske fællesskaber. I kapitel 7 analyserer Birgitte Poulsen forskellige typer eksklusionsmekanismer i forhold til politisk indflydelse og identiteter i skolebestyrelser.

I kapitel 8 diskuterer Jan Iversen civilisationsbegrebet og kombinerer i sin analyse af dette begrebshistoriske elementer såvel som diskurs- og tekstanalyse.

I kapitel 9 skriver Torben Bech Dyrberg om „forholdet mellem racisme, nationalisme og populisme, som det kommer til udtryk i partier, bevægelser, medier og hos enkeltpersoner“ (s. 221). Dyrberg beskriver, hvordan racismen i Danmark er en uadskillelig del af populismen og et nationalistisk angreb på *Overdanmark*, de politiske eliter, der anses for at være i ledtog med andre europæiske eliter og det „fremmede“. Disse angreb kommer eksempelvis fra Mogens Glistrup og Den Danske Forening. Afslutningsvis fremhæves det, at „racisme udviser et typisk moderne træk ved at stræbe efter at afdække et skjult ordningsprincip, hvor søgningen efter sandhed samtidig er en kritik af at underordne sig autoriteter, når disse vel at mærke gør vold på den nationale ‘ting’...“ (s. 242).

I kapitel 10 analyserer Lilie Chouliaraki refleksivitet og senmoderne identitet i forhold til mediediskurser med udgangspunkt i et græsk nyhedsprogram og to respondeters reception af dette. Hun siger indledningsvis, at „[I]dentitet er et produkt af diskurs, hvilket betyder, at den artikuleres igennem klassifikationsprincipper: identitet udelukker, hvad der er ‘andet’, og forsvarer og indbefatter, hvad der er ‘eget’ – hvor ‘andet’ og ‘eget’ selv skabes i en artikulationsproces“ (s. 247). På grundlag af diskussion af kulturel identitet og senmodernitet viser Chouliaraki, hvordan refleksivitetensbegrebet er tæt knyttet til nationale identitetsdiskurser. Dette kobler hun med måden, hvorpå tyrkerne i den ovennævnte nyhedsudsendelse fremstilles som den „konstitutive anden“.

I kapitel 11 analyserer Ole Wæver med udgangspunkt i begreberne stat, nation og Europa diskursive strukturer i tysk og fransk udenrigspolitik. Endelig diskuterer i afslutningen forskellige metodiske overvejelser i forhold til anvendt diskursanalyse.

Jeg synes, bogen fremstår som et interessant og nødvendigt bidrag til de efterhånden voldsomme mængder af tekster, der fra forskellige vinkler teoretiserer diskurs. Faren ved anvendelse af diskursive analysetilgange kan være, at objekterne for analyse har en tendens til „at forsvinde“. Bogens force er i denne forbindelse dens empiriske tilgang til og anvendelse af diskursteoriene i forbindelse med de mange forskelligartede bidrag. Bredden er dog også dens svaghed, da det er svært at forestille sig, hvem der ville finde samtlige så forskellige bidrag interessante og relevante. Endelig er der vel ikke, som overskriften siger, tale om diskursteorien på arbejde, men netop diskursteorier, da ikke bare de empiriske eksemplers fokus varierer kraftigt, men der trækkes ligeledes bredt på mange forskellige bidrag til teoretiseringerne af diskursbegrebet.

Johan Fischer
Internationale Udviklingsstudier
Roskilde Universitetscenter

D. E. Gannik & L. Launsø (eds.): Disease, Knowledge, and Society. København: Samfundslitteratur 2000. 264 sider. ISBN 87-593-0814-1. Pris: 220 kr.

Aktiviteterne i sundhedsvæsenet udvides, og udgifter til sygdomsbehandling stiger, uden at

der ses gevinster i form af tilsvarende mindre sygelighed i befolkningen. Det er et paradoks, der kræver en revurdering af vore måder at forstå sygdom, diagnoser og behandling på, siger forfatterne til denne bog. De kommer fra Norge og Danmark og leverer 14 meget forskellige artikler, der er baseret på forskning udført i de nordiske lande. Bidragene kommer fra samfundsvidenskab, historie, psykologi, biologi og lægevidenskab, og bogen har forskere, behandlere og studerende inden for sundhedsuddannelser og patientforeninger som målgruppe.

Den antropologiske læser vil dog også få udbytte af denne revurdering af sundhedsvæsenets grundlæggende begreber. Bogen er i stor udstrækning baseret på sociologisk arbejde, selvom antropologer af og til inddrages. Det er bemærkelsesværdigt, hvordan de samme emner, som optager medicinsk antropologi for tiden, også danner grundlag for denne bog, selvom der trækkes på vidt forskellige forfattere. Bogen er derfor også en påmindelse til antropologer om det miljø af forskere fra vidt forskellige baggrunde, der arbejder med samme problemer og/eller tilgange som os selv.

Det indledende kapitel er en kort, men tankevækkende oversigt over epidemiernes historie i Europa. Kapitlet kan siges at klarlægge det udgangspunkt, der går igennem alle artiklerne: Medicinens bidrag til forbedret sundhedstilstand har været yderst begrænset. Det er menneskets forhold til sine økologiske og sociale omgivelser, der har været afgørende for sygdommes udbredelse og udryddelse. Den eneste medicinske intervention, der har fået store konsekvenser, er udryddelsen af kopper, og netop koppers udryddelse, argumenteres der for, har været afgørende for det 19. århundredes overbefolkning i Europa med udvandring og kolonialisering af andre verdensdele til følge (Kjærgaard). Disse vidtrækkende sammenhænge kan måske nuanceres, men de sætter en tankevækkende ramme for resten af bogen, hvori forfatterne forsøger at gentænke medicinens grundlæggende selvforståelse og kategorier samt dens metodiske principper.

Flere af kapitlerne tager medicinens metodetænkning op og kritiserer især de randomiserede kliniske forsøg for at bygge på illusionen om et gennemsnitsmenneske, der eksisterer uafhængigt af dets kontekst (Bentsen, Scocozza, Launsø og Gannik). Forsøgene på at isolere sygdom fra de kontekster, mennesket lever i, er et gennemgående tema i bogen, men

uddybes særligt af Wadskjærs diskussion af sundhedssystemet som system, der eksisterer netop i kraft af sin egen logik og afgrænsning fra andre systemer. Andre forfattere tager et opgør med medicinens selvforståelse og de illusioner, den er med til at skabe om dens egne bidrag (Bentsen). Grundlæggende begreber som sygdom og diagnose diskuteres også i flere artikler (Bentsen, Gannik, Forchhammer). Diagnoser er baseret på et symptom-billede og en identificering af en essens (f.eks. virus, bakterie) der forårsager sygdommen. Der tales om sygdomsenheder med særligt forudsigelige forløb. I realiteten er diagnostisering dog ingen entydig proces og varierer fra person til person og i forskellige kontekster. Der er derfor behov for at gentænke hele ideen om diagnose og finde måder at give plads til patientens kontekst og egne erfaringer i diagnosticeringen. Dette illustreres blandt andet med slagtilfælde (Forchhammer), ulykker (Hauger), arbejdslivssygdomme (Heggen) og mad (Holm og Smidt).

Flere artikler diskuterer, hvordan vi kan forstå og studere kroppen. Sørensen fremlægger den nyeste biologiske forståelse af, hvordan immun- og nervesystemet er forbundet for derved at afmystificere, at krop og sjæl er to sider af samme sag. Damkjær gennemgår, hvilken rolle kroppen har spillet i sociologiens teoriudvikling. Kroppens intimitet og tabu og den rolle, de spiller i behandlingssituationer, diskuteres af Isaksen og Dahle.

Samlet argumenteres der altså for en revurdering af sundhedssystemets fokus og begrebsapparat. Når omgivelserne (sociale, psykiske, historiske, økonomiske, geografiske m.m.) tydeligvis spiller så central en rolle, hvorfor er det så kun sjældent dem, der „behandles“? Og hvordan kan det gøres uden at gøre hele befolkningen til patienter, som hvis det for eksempel forsøges gjort gennem forebyggende indsats (screening, livsstilsændringer m.m.)?

De 14 bidrag dækker et stort spektrum, fra nyere forskning inden for psychoneuroimmunologi til historiske oversigter og fænomenologiske studier af sygdomsoplevelse. Samtidig tabes den røde tråd dog ikke, i og med bidragene samlet giver et godt overblik over de diskussioner, der på nuværende tidspunkt finder sted i grænsefladerne mellem forskellige fag, der beskæftiger sig med sundhed og sygdom. Bogens bidrag ligger ikke i nye teoretiske indsigter, men i en tankevækkende brug af tvær-

faglig nytænkning på vores eget sundhedssystem. Den ofte let tilgængelige fremstilling gør bogen velegnet for forskere inden for flere faggrupper.

Hanne O. Mogensen
Institut for Antropologi
Københavns Universitet

MAURICE GODELIER: The Enigma of The Gift. Oxford: Polity Press 1999. 256 sider. ISBN 0-7456-2156-2 (pb). Pris: £14.95.

Efter murens fald og kapitalismens verdenshistoriske triumf har varen, kan man roligt sige, haft en god presse, også i samfundsvidenskaberne. I antropologien forkyndte Appadurai allerede i *The Social Life of Things* (1986), før nogen anede, at socialismen stod over for sit sammenbrud, det glade budskab, at „varer er overalt“. Det var en reaktion mod dengang førende marxistisk inspirerede teorier om gaveøkonomien som dominerende i for eksempel melanesiske samfund. Siden har det været *in* at påvise, hvor meget man har handlet i andre samfund, og hvor beredvilligt man har indladt sig med kapitalismen og vareforbruget. Et modspil har været savnet, men nu er der kommet en stor ny bog om gaven af den store gamle strukturmarxist Maurice Godelier. Det er en omfattende diskussion af gavens natur, af grundformer for samfundsmæssig udveksling og af de ting, som holdes helt borte fra udveksling. Selv om jeg finder adskilligt at kritisere ved den, er det en vigtig bog, som man ikke vil kunne komme uden om i de kommende år.

Godelier går tilbage til begyndelsen og indleder bogen med en grundig genlæsning og kritik af Mauss' *Essay om Gaven* (1924). Han omtaler Mauss' socialistiske engagement og hans utopi om et generøst samfund befriet for „købmandens, bankierens og kapitalistens kolde beregning“. Mauss er igen aktuel i vore dages samfund med dets forfærdende udstødning af arbejdskraft. Godelier fremhæver Mauss' epokegørende opdagelse af gaveformen og af gavens gåde: Hvad er det der gør, at gaver må gengives, og hvad er det for en kraft i gaven, der får modtageren til at gengive? Mauss fandt løsningen på gåden i religionen: Det var troen på tingenes besjæling, på gavens „ånd“, der indgød modtageren frygt for at be-

holde en uigengældt gave. Det havde han fra en maoritekst, som han nok mistolkede. Mauss er blevet kritiseret, blandt andet af Lévi-Strauss, der i sin berømte indledning til genudgivelsen af Mauss' essays (1950) påpegede, at Mauss var blevet mystificeret af en indfødt folkemodel. Mauss havde ikke været i stand til at se systemet bag dets manifestationer i pligterne til at give, modtage og gengive gaver. Bagved lå det generelle princip om udveksling, som menneskekulturen ifølge Lévi-Strauss bygger på. Udveksling indebærer, at forskellige ting kan stå for hinanden, kan symbolisere hinanden. Det var denne abstrakte symbolfunktion, som maorierne kun kunne begribe i form af en mystisk kraft eller *mana*, og som Mauss også måtte overlade til strukturalismen at opdage.

Godeliers løsning er anderledes og nærmere ved Mauss. Bogen er da også en kritik af Lévi-Strauss. Han afviser dennes reduktion af alle samfundsforhold til udveksling, og han benægter, at det symbolske er grundlæggende for samfundet. I stedet fremhæver han det imaginære. Det er menneskets forestilling om det hellige: hellige væsener og deres repræsentationer i hellige ting, der er grundstenen i samfundet. Allerede Mauss havde omtalt to former for ting i gavesystemer: Nogle ting gives og modtages frit, mens andre er ejendom forbeholdt slægten, der holdes ude fra udveksling. Mauss kaldte de to former for ejendom *meuble* og *immeuble*. Annette Weiner videreudviklede denne indsigt i *Inalienable Possessions* (1992), hvor hun fremhæver betydningen af *keeping-while-giving*: at nogle besiddelser er så betydningsfulde, at de ikke kan afhændes, men må fastholdes, for at andre ting kan cirkulere. For feministen Weiner var det først og fremmest kvinder, der var *inalienable possessions*, og hendes bog var et angreb på Lévi-Strauss' tese om slægtskab som udveksling af kvinder mellem mænd. Men det er en mere generel pointe, Godelier fremhæver: I alle samfund er der ting, der gives og modtages som gaver, der er ting, som købes og sælges som varer, og der er ting, der er så vigtige, at de overhovedet ikke kan udveksles, men udgør samfundsordenens fikspunkter. Hos baruya i Ny Guinea, som han gennem mange år har udforsket, er det hellige genstande, som er givet mennesker af guderne, i Frankrig er det individet og forfatningen, som er størelser, som ikke står til forhandling på markedet. Godeliers bog er derfor en lang *tour de force*,